یادێک لە خۆپیشاندانی خوێندکارانی هەولێر دژ بە شەڕی ناوخۆ ١٩٩٤ … هیوا ناسیح

بیستو پێنج ساڵی لەمەوبەر، واتە ساڵی ١٩٩٤ شەڕی خۆکوژی نێوان یەکێتی و پارتی لە دەقەریی رانیە و قەڵادزەوە هەڵگیرسا و مانگێکی نەخایاند سەرجەم باشوری گرتەوە، کۆتایی ساڵ شەر گەیشتە ناو هەولێری پایتەخت و یەکێتی دەستی بەسەر شاردا گرت… تەنها شوێنێکی دواجار مایەوە باڵەخانەی پەرلەمانی کوردستان بوو کە جگە لەو پارلەمانتارانەی هەردوولا، کە لە بەرەکانی شەڕدا بوون، سەرجەم پەرلەمانتارانی خولی یەکەم خۆیان لەوێدا پەنادابوو، وەک مانگرتن و نارەزایەتییەکیش بەو شەری براکوژییە لەوێدا مابوونەوە.
خەڵکی چالاک و بێلایەن هەندێک لە حزبە بچوکەکان لە ٧/٤ی هەمان ساڵدا، واتە چەند رۆژێک دوای هەڵگیرسانی شەڕەکە، خۆپیشاندانێکیان لە سەنتەری شاری هەولێر و ناوبازاڕ دژی شەڕ رێکخست، ئەوە بوو کاتێک گەیشتنە مەیدانی (کۆتری سەلام) هێزە چەکدارەکانی سەر باڵەخانەکانی دەوروبەر تەقەیان لێکردن و دوو شەهید و زیاتر لە دە بریندار هەبوون… ئیتر خەڵک چاوترسێنکرا و کەس نەیدەوێرا خۆپیشاندانیش بکات. ناوشار پڕ ببوو لە چەکدار و هێزی سەربازی سەرباڵەخانە و هەموو لایەکی تەنیبوو، پایتەخت بۆنی خوێن و ماڵوێرانی لێ دەهات. لە سەربازگەیەکی گەورە دەچوو، نەک شارێکی ئاوەدان.

من ئەوکات خوێندکاری قۆناغی چوارەمی کۆلیژی زانست، بەشی بایۆلۆجی بووم، هەرچەندە ئەندام کۆمیتەی خوێندکارانی یەکێتی و لێپرسراوی (کەرتی رێکخستنی کۆلیجی زانست)یش بووم، بەڵام پەیوەندیم لەگەڵ زۆر لە چەپەکان و کۆمۆنیست و بێلایەنەکان بە هێز بوو، لە زۆربەی چالاکییەکانی ساز دەکرا بەشدار دەبووم.

ناوەراستی مانگی دە کاتێک زانکۆ کرایەوە، یەکێتی هەوڵی دەدا زانکۆ دەست بە دەوام بکاتەوە و رەوشەکە ئاسایی بێتەوە ،چونکە لەبەرژەوەندی بوو، هەولێری کۆنترۆڵ کردبوو، بەڵام پارتی کە شکێ و ناوبانگی شکا بوو، لە هەولێر وەدەرنرا بوو ، هەوڵی دەدا دەوام رابگیرێت و زانکۆ نەکرێتەوە…. بۆیە دەوامی زانکۆ بە نیوەناچڵی دەستی پێکردەوە، هەندێک لە خوێندکار و مامۆستاکان نەگەرابوونەوە.

چەند کەسێک لە خوێندکارانی کۆلیژە جیاجیاکان لە ناوەراستی مانگی دوانزە کۆبونەوەیەکمان سازکرد، وابزانم لە کافتریای کۆلیژی زانست بوو، بڕیاری خۆپیشاندانێکمان دژ بە شەرەکە دا. رۆژی ٢٤/١٢ مان دیاریکرد. دەستمان کرد بە سەردان و پەیوەندی بە حزبەکانی شیوعی کوردستان، پارتی کاری سەربەخۆیی کوردوستان، دیموکراسیخوازان…هتد، تا هاوکاریمان بکەن لە ئامادەکردنی لافیتە و نوسینی دروشمەکاندا. دروشمەکانمان پێشتر لەسەر کاغەز ئامادەکردبوو، ئەوەی بیرم مابێت ئەمانەبوون: (ئێمەین خەڵکی کوردستان دژی شەری براکان) (نەفرەت لە براکوژی، بژی ئاشتی و برایەتی) (بەڵێ بۆ دادگاییکردنی لێپرسراوەکانی شەری ناوخۆ)، (نا بۆ ماڵوێرانی و کاولکاری کوردستان)…هتد. بڕیارمان وابوو، لافیتەکان تەنها رەنگی ڕەش و سپی بن، ئەمەش لەبەر پاراستنی بێلایەنی سیمای چالاکییەکەمان. لەو کەسانەی کە ئێستا بیرم مابێت و لە رێکخستنی خۆپیشاندانەکەدا لەگەڵمان بوون هاورێیانم سیروان عەولی نوسەر و رۆشەنبیر کە ئێستا لە وڵاتی نەرویجە، هەروەها کاوە عارف کە لە ئەڵمانیا و شاری کۆڵن دەژی.

دیارە لەسەرەتاوە بڕیاری ئەوەمان دابوو، کە هیچ لایەنێکی حزبی نابێت لەگەڵمان بەشدار بێت ، وە هەوڵ بدەین خۆپیشاندانەکە مۆرکی سەربەخۆیی و بێلایەنی خۆی لە دەست نەدات، دەشمانزانی بەهۆی چاوترساوی و ڕەوشی ئاسایش و نائومێدی لەو چالاکیانە، خەڵکێکی زۆر بەشداری ناکات.

رۆژی ١٢/٢٥ وەک دیاریکرابوو خۆپیشاندانەکە لە کۆلیجی زانستەکان بە لافیتەی ئامادەکراوەوە دەستی پێکرد، هەندێک خوێندکاری کۆلیژەکانی ئەندازیاری و یاساش هاتن بەرەو لای ئێمە، ئیتر بووینە دە پانزە کەسێک و بە راستەشەقامی سەرەکی هەولێر – کەرکوک بەرەو ناوشار بەرێکەوتین. بەیاننامەیەکمان ئامادەکردبوو بە نێو رێبواراندا بڵاومان دەکردەوە، ئەوەی لەبیرم مابێت، گرنگترین خاڵەکانی نێو بەیاننامەکە، داوامان لە پەرلەمانی کوردستان کردبوو، کە:

١. بە زووترین کات بڕیاری وەستاندنی شەر لە سەرجەم بەرەکان بدات, هەروەها شەڕی راگەیاندنیش بوەستێنرێت.
٢. هێزەکانی هەردوولا ئاگر بەست رابگەیەنن و چەکدارەکانیان بکێشنەوە دواوە.
٣. هەموو چەکدارەکانی هاتونەتە ناو شار و سەر سەربانی باڵەخانە و زانکۆ و وەزارەتەکان لابرێن و سیمای شەڕ لە نێو شاردا کۆتایی

بێت.

٤. سەرجەم ئەو پەرلەمانتارانەی هەردوو لایەنەکە، کە چوونەتە بەرەکانی شەڕ و بەشدارن، یاساپارێزیی (حەسانە)ی پەرلەمانتارییان لێبسەنرێتەوە.

٥. سەرجەم ئەو لێپرسراوە سەربازی و ئەمنییانەی دەستیان بووە لە دەستپێکردنی شەرەکە و پەرەسەندنی و تاوانییان ئەنجام داوە دادگایی بکرێن.

٧. بە زووترین کات دیلەکانی هەردولا ئازاد بکرێن و دەرکراوەکان بگەرێنەوە شارەکانی خۆیان.

٨. هەردوو هێزی چەکداریی میلیشیایی هەڵبوەشێنەوە و لە جێگەیان سوپای کوردستان دابمەزرێنرێت.

ئیتر بەڕ درێژایی شەقامەکە کەوتینە ڕێ بەرەو سەنتەری شاری هەولێر و لەوێوە بە لای قەڵادا بەرەوخوار شۆڕبووینەوە بەرەو پەرلەمان، لە بارودۆخێکی پڕ لە ترس و دڵەراوکێدا، چونکە دەترساین لە هەر ساتێکدا دەسڕێژمان لێبکەن. پێ بە پێی ڕێیشتنمان بە بەردەم کۆلیژ و بەشەکانی تری زانکۆی سەلاحەدین، خوێندکاری تر دەهاتنە ناو خۆپیشاندانەکەوە، بووینە نزیکەی ٥٠ تا ٧٠ کەسێک. دیارە نە یەکێتی و نە پارتی دژی خۆپیشاندانەکە نەوەستانەوە، بەڵام بە فەرمی بەشدارییشیان نەکرد.

ئاسایشمان ئاگادار کردبۆوە، بەڵام ئەوان گوتیان لێپرسراوێتی پاراستنی بەشداربووان لە ئەستۆ ناگرین، چونکە بارودۆخ شەرە و لەبار نیە بۆ خۆپیشاندان.

تا گەیشتینە بەردەم پەرلەمان بووبووینە سەد کەسێک و لەوێش بە هۆی ئەوەی پێشتر راگەیاندنەکەمان دابوو بە تەلەفزیۆن و رادیۆ ناوخۆکان، کە لە دژی شەڕێ ئەمرۆ خۆپیشاندان هەیە، دەیان کەسی تر چاوەرێیان دەکردین. پاش بگرە و بەردەیەکی زۆر پاسەوانەکانی دەروازەی سەرەکی پەرلەمان رێگایان داین، کە بچینە ژوورەوە بۆ حەوشەی پەرلەمان، لەوێش هەندێک خەڵکی تر کۆبووبوونەوە. نوێنەری کەس و لایەنەکان دەچوونە سەرەوە و لە باڵکۆنی پەرلەمانەوە، کە پەیامنێرانی زۆرلە کەناڵە تەلەفزیۆنییەکان و رۆژنامەکان لەوێ ئامادەبوون، وتاری خۆیان دەخوێندەوە.

لە ناوەوەی باڵەخانەکەی پەرلەمان پەرلەمانتارانی یەکێتی و پارتیش مانیان گرتبوو، ئەوسا لە نێو حزبە کوردییەکان تەنها ئەو دوو لایەنە کورسی پەرلەمانیان هەبوو، پەنجا بە پەنجا وەک برا بەشیانکردبوو! پەیامنێرانی کەناڵی هەردوولاشیان ئامادەبوون، واتە ئەوێ وەک دوورگە یان ناوچەیەکی بێلایەن وابوو. خەلیل عوسمان لە

تەنیشتم وەستابوو (خولی پێشوو لەسەر لیستی یەکێتی پەرلەمان بوو، ناوبراو هاوسەری ئێستای ڕێواز فایەقی سەرۆکی پەرلەمانە)، ئەوکات ئەویش خوێندکار بوو لەگەڵمان لە بەشی بایولوژی، ، هاوارمان دەکرد و هوتاف و دروشمەکانمان دەگوتەوە، من بە کاک خەلیلم گوت، وەرە با بچین منیش وتاری دەستەی ڕێکخەری خۆپیشاندانەکە دەخوێنمەوە، هەروەها یادداشتەکە دەدەینە سەرۆکایەتی پەرلەمان، چونکە کەسمان دیارینەکردبوو، ئەویش رازی بوو لەگەڵمدا هات. بە دوو پرسگەدا تێپەرین و چووینە سەرەوە بۆ باڵکۆنی پەرلەمان. ژنێک لە پێش مندا وتاری دەدا، ژنێکی بەتەمەنی رەشپۆش بوو، بەرگی کوردی لەبەردابوو، نازانم گەرمیانی بوو یان لە کەسوکاری بارزانییەکانی ٨٢ بوو، بەڵام بەوەی زۆر داخ لەدڵ و بەپەرۆش بوو دیار بوو، کە کەسوکاری قوربانی و شەهیدە. ناوبراو بە زمانێکی خەڵکانی سادە زۆر توند قسەی کرد، بیرمە گوتی (کوڕی خەڵک زیاتر بە کوشت مەدەن، شەرەفی کورد شەرەفی خێزانەکانتانە، قژی ژنەکانتان بگرن بۆ سۆزانیخانە باشترە لەوەی کوڕی خەڵک بکوژن…هتد) لە خوارەوە کە چەند سەد کەسێک وەستا بوون زۆر خۆشحاڵ بوون بە قسەکانی ناوبراو، ڕێژنەی چەپڵەیان بەرزبووەوە.

لەوێ، واتە لە باڵکۆنی پەرلەمان، کە لەسەر دەروازەکەی ناوەوەیەتی و دەڕوانێت بەسەر حەوش و بەردەرکی پارلەماندا، لە پشت مایکرۆفۆنەکان وتاری ڕێکخەرانی خۆپیشاندانەکەم خوێندەوە، خەلیل عوسمان لە تەنیشتم وەستا بوو، کە تێیدا ئەو خاڵانەی لە بەیاننامەکەماندا هاتبوون، لە خۆگرتبوو. لەبەر ئەوەی بەندە خوێندکاری دەرەوەی شاری هەولێر بووم، لە بەشی ناوخۆیی دەژیام و تەلەفزیۆنمان نەبوو، نەمبینی، بەڵام بۆ ڕۆژی دوایی لە زانکۆ، هاورێیانی هەولێریم، پاش ئەوەی دیمەنەکانی خۆپیشاندانەکان و وتارەکەی منیان بینی بوو، کە سەرجەم کەناڵەکانی ئەوکات پەخشیان کردبوو، دەستخۆشییەکی زۆریان لێکردم.

وەک بەڵگەنامە لەسەر ئەم خۆپیشاندانە لە ئەرشیفی تایبەتیمدا، لێدوانێکی ڕۆژنامەوانی، کە بۆ (برایەتی) زمانحاڵی پارتیم دا، لە نێو باڵەخانەی پەرلەمان، ئێستا لای خۆم پاراستومە، هەروەها کاسێتی ڤیدیۆیی وتارەکەی خوێندمەوە (ئەو کات سی دی دانەهاتبوو، یان نەگەیشتبووە کوردستان)، کە پاشتر لە ڕێگەی کاک ماکێک شێخ حەمەد، لە تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان- کەناڵی هەولێر، بارەگاکەی لە سەر قەڵابوو، دەستم کەوت. ناوبراو دواتر بووە سکرتێری ڕۆژنامەوانی سەرۆککۆماری پێشوو جەلال تاڵەبانی لە بەغدا. کاسێتەکەم ئێستاش لایە

و لام پارێزراوە، بەداخەوە کوالیتێتی پاش ئەو هەموو ساڵە خراپ بووە، بەڵام لای کەمی دەنگەکەی باشە و هەر کەس ویستی ئەو مێژووە بنوسێتەوە، ئامادەم کۆپییەکی بۆ بنێرم. دیارە دیمەنەکانی خەڵکی ناو حەوشی پەرلەمان و وتارەکەی ئەو ژنە رەشپۆشەی باسم کرد و وتارەکەی منیشی تێدایە.
دواتر من و خەلیل عوسمان و نوێنەرانی تری رێکخراو و حزبەکان چووینە ژوورەوە بۆ هۆڵێکی گەورە، کە پەرلەمانتارەکان مانیان گرتبوو، لەوێدا پێشوازیان لە خەڵک دەکرد، لەو پەرلەمانتارانەی ئەو کات لەگەڵمان دانیشتن، ئەمانە بوون: نەژاد عەزیز ئاغا، جێگری سەرۆکی پەرلەمان، د. عیزەددین مستەفا ڕەسوڵ، سەید حەسەن، ئەحمەد سالاری هونەرمەند و هەندێکی تر. بە گەرمی پێشوازییان لێکردین، چایان بۆ هێناین و دەقی یادداشتەکەمان دانێ، وەک دیاربوون نائومێد ببوون لە وەستانی شەڕ، بەڵام دەستخۆشییان لێکردین.

شایەنی باسە ئەم هەموو زانکۆیە لە کوردستان هەیە، کەچی تا ئێستا لێکۆڵینەوەیەکی زانستی و مێژوویی پەسەند و بابەتییانە لەسەر هۆکار و دەرئەنجامەکانی شەری ناوخۆ بە گشتی و شەڕی نێوان یەکێتی و پارتی ٩٤ تا ٩٨ کە بە رێککەوتنی واشنگتۆنی نێوان هەردوولا کۆتایی هات نەکراوە، بۆیە بەداخەوە ژمارەیەکی ورد و متمانەپێکراو لەبەردەست نییە، کە چەند کوژراو (دەکرێت بەشەهیدیش ناویان بەرین) و بریندار بوونە. بەڵام دڵنیام قوربانییەکان دە تا پانزە هەزار کەس کەمتر نین، جگە لە هەزاران بریندار و سەدان بێسەروشوێن، کە بەداخەوە تا ئێستاش چارەنوسیان دیارنییە و بە یاساش یەکلایی نەکراوەتەوە.
ئەمە جگە لە بە هەدەردانی دەیان میلیۆن سەروەت و سامانی نیشتمان، لە پارەی گومرگ و بانکەکان، هەروەها کاولکردن و وێرانکردنی دەیان نەخۆشخانە، خوێندنگە و فەرمانگەی و سەدان ماڵ و خانوی هاووڵاتیان! ئەو خولەی شەڕی ناوخۆ ماڵوێرانەترین و زیانبەخشترین بوو، چونکە لەنێو شارەکاندا شەڕێکران، کوردستانی ئازاد بوو بە دوو زۆنی زەرد و سەوز، تا ئێستاش کاریگەریی دەرونی و کۆمەڵایەتی لەسەر خەڵک ماوە و لە رووی ئیداریشەوەش کاریگەریی نەرێیی تەواو نەبووە. سەیر ئەوەیە، دوای ئەو هەموو کاولکاری و ماڵوێرانییە، تا ئێستا تراژیدیا و تاوانەکانی ئەو شەڕە، وەک ئەوەی روداوێکی سروشتکردی وەک تسۆنامی ئەو چوارساڵە لە کوردستانی دابێت، تەنها لێپرسراوێکیش دادگایی نەکرا و لێیان نەپرسرایەوە، بگرە ئەو لێپرسراو و سەرکردانەی بەشداری چالاکی ئەو شەڕە نەگریسەیان کردبوو، پلە و پۆستی زیاتر و بەرزتریان درایە!!

ئەو شەڕە خۆکوژییەی دواجار بە میانگیری مادلین ئۆلبرایتی وەزیری دەرەوەی ئەو کاتی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کۆتایی هات، ئەوەبوو ڕێککەوتنامەی ئاشتی بە ئامادەیی ناوبراو لە نێوان مام جەلال و مەسعود بارزانی لە ١٨/٩/١٩٩٨ لە واشەنتۆن مۆرکرا.

هیوا ناسیح

تێبینی:

١. ئەو وێنەیەی لێرەدایە لە کاسێتی راپۆرتە هەواڵی خۆپیشاندانەکەوە وەرگیراوە، ئەو کاتەی بەندە وتارەکە دەخوێنمەوە و ئەو کەسەی لە دەستە چەپم دەرکەوتوە خەلیل عوسمانە.

٢. بۆ ئەم وتارە تەنها پشتم بە زەینی خۆم، بەڵگەنامەی ئەرشیفی تایبەتیم، زانیاریی کەمی یەک دوو هاوڕێی نزیکم بەستوە، داوای لێبوردن دەکەم کە ناوی هەندێک هاوڕێم یادداشت نەکردبێت، یان هەڵەیەک لە زانیارییەکان هەبێت، هیوادارم راستی بکەنەوە.

* قوتابییەکی کۆلیجی زانستی بەشی بایۆلۆژی قۆناغی ٤/ بەناوی هیوا ناصح علی لە نێو ئاپۆرەی خۆپیشاندەرانەوە خۆی گەیاندە کۆشکی پەرلەمان و دەروازەی دڵی خۆی بۆ رۆژنامەی برایەتی کردەوە :

یەکەم شت پێویستە کە بکرێت ئەوەیە تاوانبارانی شەڕ ریسوا بکرێن و ئیدانە بکرێن و بە پێی یاساوحوکمی دادگا سزا بدرێن .

دووەم شتیش ئەوەیە زەمینەی دروست بوون و هەڵگیرسانی شەڕ نە هێڵین و هەوڵی ئەوە بدەین کە قەناعەت بەشەڕکەران بێنین خۆیان لە دڵ و دەروونەوە شەڕی براکوژی رەت بکەنەوەو دەسەڵاتی باڵای کوردستان بڕیاری نە هێشتنی میلیشیاکان بدەن وهەوڵیش بدرێ دەزگاکانی راگەیاندن شتی نالەبارو وروژێنەر بڵاو نەکەنەوەو زیاتر بەشداری بکەن لە یەک خستن و لەیەکتر نزیک کردنەوەی ریزەکانی گەل و پتەو کردنی کیانی برایەتی و تەبایی لە نێو جەماوەری کوردستاندا.

(ساختمانی پەرلەمانی کوردستان)
خۆپیشانی خوێنکارانی زانکۆ دژ بە شەڕی ناوخۆ
برایەتی ژ(2115) ی 1994/12/25